

کتاب کاشان

ايرج افشار

اللهیار صالح فرزند میرزا حسن خان مبصرالممالک کاشانی که به سال ۱۲۷۶ در آران زاده شد و در فروردین ۱۳۶۰ درگذشت از رجال قضاء و دیوان و سیاست بود. چون در خرداد ۱۳۲۶ موقتاً از کارهای دولتی کناره گرفت به گردآوری اطلاعات تاریخی و ادبی درباره کاشان از میان منابع و متون گذشته پرداخت. قصدش بر آن بود که کتابی راجع به شهر کاشان بنویسد.

او در راه این هدف هم به کتابخانه‌های مهم آن دوران (مجلس - ملی - ملک) مراجعه می‌کرد و هم از مجموعه‌های دانشمندان و افواه آنان بهره برمی‌گرفت. هرچه می‌یافت آنها را ذیل عنوان مناسب در دفتری به قطع خشتی به ضبط درمی‌آورد. تعداد این دفاتر به پنج مجلد رسیده و جمعاً بالغ بر ۱۳۱۹ صفحه شده است.

در آغاز نخستین دفتر نوشته است: «بسم الله الرحمن الرحيم - چهارشنبه ۲۵ آذر ۱۳۲۶ شمسی - از این تاریخ شروع می‌کنم به ضبط مطالب قابل توجهی که راجع به احوال مشاهیر رجال و وقایع تاریخی و اوضاع طبیعی شهرستان کاشان - مولد عزیز خودم - دیده یا شنیده‌ام، یا بعد از این ممکن است دسترسی به آن حاصل کنم. در ثبت و ضبط این مطالب فعلاً رعایت ترتیب را آن طور که شایسته است نمی‌کنم. تا روزی که به خواست خدا موفق شوم آن را مطابق قاعده تدوین نموده به شکل کتابی درآورم و اسم آن را کتاب کاشان بگذارم یا دارالمؤمنین کاشان.»

تاریخ یادداشت برداری دفتر پنجم ۱۳۳۸/۱/۲۳ است و بر صفحه آغازین آن نوشته است «یادداشت‌ها و مدارک جمع‌آوری شده به قصد تألیف کتاب کاشان». او برای آنکه بتواند به مطالب مندرج درین دفاتر آسان دسترسی پیدا کند فهرست مندرجات را براساس عناوین داده شده به هر مطلب منقول یا مسموع در ابتدای هر دفتر ضبط کرده و شماره صفحاتی را که مرتبط به آن مطلب است، آورده است. مثلاً بابا افضل ۱ و ۱۹۱ و ۲۴۸ و ۲۹۵ و ۴۰۹ یا آبیاری کاشان ۴۶۶ و ۵۴۶ و ۵۷۱. تعداد عناوین مندرج درین فهرست‌ها حدود پانصد موضوع مختلف است (شرح حال رجال و علما - ابنیه و مزارات - مباحث طبیعی - تولیدات هنری مانند قالی و پارچه و مسگری - تحولات اداری و اجتماعی جدید مانند آمدن تلفن کاربر یا اصلاحات بهداشتی - اخبار و اتفاقات تاریخی مانند تاخت اوزبکیه و فتنه محمدخان ترکمان و نایب حسین - اطلاعات مربوط به جغرافیای تاریخی - منقولات از کتابها و مخصوصاً نسخه‌های خطی محلی و از این قبیل).

صالح در نقل مطالب اگر چه مفصل و مبسوط می‌بود حوصله مصروف می‌کرد

۲۱۴-۶۰	تاریخ	۱۱۷-۱۱۸	۲۰۶-۱۶۲
۱۶	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۵۵۵-۱۰۱	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۰۴	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۰۵	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۰۷	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۰۹	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۱۰	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۱۱	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۱۲	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۱۳	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۱۴	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۱۵	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۱۶	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۱۷	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۱۸	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۱۹	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۲۰	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۲۱	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۲۲	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۲۳	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۲۴	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۲۵	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۲۶	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۲۷	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۲۸	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۲۹	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱
۱۳۰	میرزا علی	۱۲۱	۱۲۱

کتاب «کاشان» در تاریخ و جغرافیا

تألیف: میرزا علی اللهبیار صالح

مجله: ماه تاریخ و جغرافیا

شماره: ۱۳۳۸ تا ۱۳۳۹

تاریخ: ۱۳۳۸ تا ۱۳۳۹

موضوع: تاریخ و جغرافیا

محل چاپ: تهران

تعداد صفحات: ۱۲۱

قیمت: ۱۲۱

و همه محتویات نوشته ضروری را از ماخذ مورد نظر به خط خوش تحریری نقل می‌کرد. بطوری که محتاج به تجدید مراجعه نشود.

از میان این نوشته‌ها فقط یک موضوع را به سنجش و تحریر درآورد و به خواهش حبیب یغمایی به او داد و در مجله یغما به چاپ رسید. آن مطلب تاریخی مهمی بود درباره شناخت محل آبادی هراسکان (از نظر جغرافیای تاریخی) که ذکرش در منابع قدیم مربوط به کاشان هست و در دوره سلاجقه از اهمیتی برخوردار بوده است.

صالح این مجموعه را در دو دوره از حیات خود گردآورد: نخست میان سال ۱۳۲۶ تا ۱۳۲۸ و سپس میان سال‌های ۱۳۳۳ تا ۱۳۳۸. او در این دو دوره، خود را از سیاست دور نگاه داشته بود.

چون مدیران مجله کتاب ماه (تاریخ و جغرافیا) شماره‌ای را به تاریخ‌های محلی اختصاص داده‌اند و از من مطلبی درخواه شده‌اند مناسب دیدم وصف کتاب کاشان را به اجمال تمام در آن بیاورم و به اطلاع علاقه‌مندان برسانم.

این دفتر پنج‌گانه به من سپرده شده است. زیرا آن مرحوم موقعی که عکس مرآة قاسان تألیف عبدالرحیم ضرابی کلاتر کاشانی را برای چاپ در اختیارم گذارد و اجازت داد فوایدی از یادداشت‌های او را به نقل از این دفتر بر آن بیفزایم همین کار انجام شد. ولی آنچه در تعلیقات آن چاپ آمده است عشری است از اعشار کار صالح و البته روزی می‌باید مجموعه این یادداشت‌ها به نام او به چاپ برسد و این یادگار ارجمند مخلص بماند. به همین ملاحظات چنانکه فریدون و پروین فرزندان گرامی آن مرحوم می‌دانند دفتر به من داده شده است و امیدوارم بنیان خیر کاشانی بتوانند امکان چاپ آن را فراهم کنند و دوستانم فریدون و پروین بزرگوار هم اگر این کار سرانجام پیدا کند و نوشته‌های پدرشان در دسترس عموم قرار گیرد، خواهند پسندید.

تاریخ محلی که در عصر سلجوقی و مغول داریم امروز برای ما ارزشمند و پرمعنی و بسیار گرامی است. هر کلمه‌اش را درست می‌دانیم و بدانها استناد می‌جوئیم. کهنگی روزگار و از یاد رفتگی حوادث و ویرانگی آثار گذشتگان، هر نوشته قدیمی را متشخص و مفید می‌سازد و هست. کتابها و یادداشت‌هایی که علاقه‌مندان کنونی درباره شهرها می‌نویسند و به صفحات کاغذ و طبع می‌سپارند هم برای روزگاران آینده دلپسند و منبع و مدرک می‌شود. بیگمان ارزشمندی چنین اوراق برای مردمان قرن بعد بیش خواهد بود از نظری که ما امروز بدان می‌افکنیم.

۷۴۱

تاریخ و جغرافیا / خرداد و تیر ماه ۱۳۸۰

کتاب ماه تاریخ و جغرافیا / خرداد و تیر ماه ۱۳۸۰

مجله: ماه تاریخ و جغرافیا

شماره: ۱۳۳۸ تا ۱۳۳۹

تاریخ: ۱۳۳۸ تا ۱۳۳۹

موضوع: تاریخ و جغرافیا

محل چاپ: تهران

تعداد صفحات: ۱۲۱

قیمت: ۱۲۱

تألیف: میرزا علی اللهبیار صالح

مجله: ماه تاریخ و جغرافیا

شماره: ۱۳۳۸ تا ۱۳۳۹

تاریخ: ۱۳۳۸ تا ۱۳۳۹

موضوع: تاریخ و جغرافیا

محل چاپ: تهران

تعداد صفحات: ۱۲۱

قیمت: ۱۲۱